

käsikirjan perustana olevat erilaisten ja erivahvuisten perinteiden kerrostumat antavat lukijalle mahdollisuuden muodostaa täyteläinen kuva kielen käytöstä ja sen tutkimuksesta sekä arvioida eri tutkimusperinteiden merkitystä myös aikaperspektiivistä.■

JYRKI KALLIOKOSKI
Suomen kielen laitos,
PL 3 (Fabianinkatu 33),
00014 Helsingin yliopisto
Sähköposti: *Jyrki.Kalliokoski@Helsinki.Fi*

KESKUSTELUNANALYYSIN PERUSTEOS

Keskustelunalyysin perusteet. Toimittanut Liisa Tainio. Vastapaino, Tampere 1997. 240 s. ISBN 951-768-013-9.

Keskustelunalyysista on viimeisten kymmenen vuoden aikana muodostunut keskusteluntutkimuksen tärkeä metodi Suomessa. Etenkin Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksessa on panostettu keskustelunalyysin opettamiseen ja tutkimukseen (ks. Hakulinen (toim.) 1989 ja Hakulinen (toim.) 1996). Nyt laitoksella on, ensimmäisenä Suomessa, kirjoitettu keskustelunalyysin oppikirja, joka on suunnattu korkeakoulujen opiskelijoille ja opettajille. Kirja perustuu laitoksella pidettyyn luentosarjaan ja koostuu kymmenestä artikkelista, joissa eri kirjoittajat käsittelevät keskustelunalyysin keskeisiä käsitteitä ja ilmiöitä. Kirjan loppuun on koottu harjoitustehtäviä olennaisimmista kysymyksistä.

Kirjan johdannossa AULI HAKULINEN selvittää lyhyesti keskustelunalyysin tärkeimpiä tavoitteita ja saatavilla olevia lähteitä. Yksi kirjan tavoitteista on osoittaa, millä tavoin jäsentynyttä keskustelua on ja miten siinä koordinoidaan eri toimintoja. Tärkeimpinä jäsenyyksen muotoina keskustelunalyysissä on pidetty vuorottelujäsenyyttä, sekvenssijäsenyyttä ja korjausjäsenyyttä. Tälle rungolle rakentuu myös *Keskustelunalyysin perusteet*, mutta perusteiden lisäksi kirjassa esitellään ansiok-

kaasti muitakin artikkelien kirjoittajia kiinnostaneita ilmiöitä.

Metodisesti kirja on laadittu siten, että lukijalle muodostuu käsitys siitä, miten keskustelunalyysissä työskennellään: lähtökohtana eivät ole valmiit kategoriat, vaan aineisto. Kirjassa onkin runsaasti huolella analysoituja esimerkkejä. Analyysien ansiokkuutta kuvaa, että ne tarjoavat useita ahaa-elämyksiä arkisista ilmiöistä; lisäksi lukija saa nauttia useista hauskoista esimerkeistä. Suurin osa materiaalista on arkikeskusteluja, mutta ANSSI PERÄKYLÄN artikkeli *Institutionaalinen keskustelu* tuo esiin kiinnostavia piirteitä asiakkaiden ja ammattilaisten keskusteluista.

Litteroinnilla on keskustelunalyysissä keskeinen asema. Niinpä kirjan alkuun on sijoitettu EEVA-LEENA SEPPÄSEN artikkeli *Vuorovaikutus paperilla*, jossa selvitetään keskustelunalyysin litterointia verrattuna muihin litterointijärjestelmiin. Seppänen esittelee myös katseiden ja eleiden litterointia videonauhoituksista, mitä keskustelunalyysissä pidetään tärkeänä.

Auli Hakulinen tarkastelee mielenkiintoisessa artikkelissaan keskustelun vuorottelujäsenyyttä. Vuorottelujäsenyyksen kuvaus on sikäli ongelmallista, että siinä ris-

teävät keskustelunanalyysin lähtökohdat ja perinteinen syntaksi, kaksi erilaista tarkastelutapaa ja terminologiaa. Hakulisen esitys on perusteellinen, mutta sisällöllisesti niin tiivis, että se vaatii sekä kielitieteellisiä että keskustelunanalyttisiä perustietoja. Perinteisen kielitieteen, etenkin syntaksin yhdistäminen keskustelunanalyysiin on suhteellisen uusi, mutta ilmeisestikin hedelmällinen tutkimuksen alue (ks. Ochs ym. 1996), jonka voi olettaa tuovan uutta sisältöä kielitieteeseen.

Helsingin yliopiston pohjoismaisten kielten laitoksessa on tutkittu helsinginruotsalaisia keskusteluja keskustelunanalyysin keinoin (ks. esim. Londen 1993). ANNE-MARIE LONDEN käsittelee artikkelissaan kahden- ja monenkeskisten keskustelujen välisiä eroja tämän aineiston pohjalta. Jos joillakin keskustelijoilla, muttei kaikilla, on ollut yhteinen kokemus tai heillä on tietoa jostakin tapahtumasta, he voivat *tiimityönä* kertoa tai selostaa kokemuksensa muille keskustelijoille. Dialogeissa tällaista mahdollisuutta ei tietysti ole. Muistelemisessa on monenkeskisessä keskustelussa myöskin oleellista, keillä on tietoa muisteltavasta tapahtumasta, keillä ei ja miten tämä seikka vaikuttaa esimerkiksi osallistumiskehiköön.

Esimerkkinä sekvenssijäsennyksestä LIISA RAEVAARA ruotii vieruspareja ja etenkin kysymyksiä ja vastauksia. Sen mukaan missä kohtaa sekvenssiä tai millaisissa toimintajaksoissa kysymykset ja vastaukset esiintyvät, niillä saattaa olla hyvinkin erilaisia tehtäviä; ne voivat esimerkiksi aloittaa uutta topiikkia.

LIISA TAINIO käsittelee artikkelissaan preferenssijäsennystä, toisin sanoen vieruspareja, joille on tyypillistä, että etujäsentä voi seurata kahdenlainen jälkijäsen. Esimerkkeinä mainittakoon kutsu, joka joko hyväksytään tai hylätään jälkijäsenessä, ja pyyntö, jota voi seurata suostuminen tai

kieltäytyminen. Keskustelunanalyysissa on tähän mennessä varsin vähän kiinnitetty huomiota kulttuurisiin eroihin, johtuneeko tämä sitten tutkijoiden painottumisesta englanninkieliseen maailmaan. Preferenssijäsennyksessä olisin toivonut kannanottoa siihen, saattavatko preferenssit olla kulttuurisidonnaisia, tai mainintaa siitä, onko tätä seikkaa tutkittu. Intuitiivisesti voisi olettaa, että esimerkiksi kehujen vastaanottamisessa ilmenisi preferensseissä erilaisia painotuksia.

MARJA-LEENA SORJONEN havainnollistaa keskustelun kolmatta perusrakennetta, korjausjäsenystä, monipuolisesti. Esimerkeistä käy ilmi, miten korjausjakso tunnustetaan, millainen se on rakenteeltaan ja millaisia keskustelun ongelmia korjausjaksoissa käsitellään. Sorjonen esittelee myös korjausjaksojen kielellisiä ja kulttuurisia eroja.

SARA ROUTARINNE yhdistää artikkelissaan kertomuksen rakentamisesta keskustelunanalyysin ja aiemman, mm. Labovin (1972) tutkimuksen kertomuksen rakenteesta. Koska kirjan aiheista kertomukset muodostavat selvimmin ja helpoimmin rajattavissa olevan käsitteen, Routarinteen artikkelista käy ehkä konkreettisimmin ilmi, kuinka paljon monipuolisempaa ja myös erilaista tietoa kielen jokapäiväisestä käytöstä keskustelunanalyysissa saadaan verrattuna perinteiseen monologisesti orientoituneeseen kielitieteelliseen analyysiin.

Eeva-Leena Seppänen käsittelee osallistumiskehikkoa (participation framework), jokaisen keskustelijan jatkuvasti vaihtelevaa roolia: kuka puhuu, kenelle puhe on suunnattu ja millä keinoin. Osallistumiskehiköön liittyvät myös diskurssi-identiteetit, esimerkiksi kertoja ja kertomuksen vastaanottajat. Seppänen havainnollistaa osallistumiskehikön käsitettä esittelemällä, kuinka keskustelija vaihtamalla toiseen osallistujaan viittavaa pronominia (*sältää*)

voi säädellä tämän roolia ja merkitä puhe-
toiminnan vaihtumista.

Keskustelunanalyysin perusteet on erinomainen keskustelunanalyysin perusteos, innostava ja hauskakin. Kunnioitettavaa on kaikkien käytettyjen käsitteiden kääntäminen sujuvalle suomen kielelle. Mikään vasta-alkajan teos *Keskustelunanalyysin perusteet* ei kuitenkaan ole, mutta opetuksessa se toiminee hyvin luentosarjan tai keskustelupiirin tuella. Perusteoksessa ei voine ottaa esille alan tulevaisuudennäkymiä, jotka saattavat vaihdella nopeastikin. Silti olisi ollut mielenkiintoista kuulla kirjoittajien näkemyksiä siitä, mihin kysymyksiin keskustelunanalyysissä ei ole tähän mennessä riittävästi pureuduttu. ■

HANNA LEHTI-EKLUND

*Pohjoismaisten kielten laitos,
PL 4, 00014 Helsingin yliopisto*

Sähköposti:

Hanna.Lehti-Eklund@Helsinki.Fi

LÄHTEET

- HAKULINEN, AULI (toim.) 1989: Suomalaisen keskustelun keinoja I. Kieli 4. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- (toim.) 1996: Suomalaisen keskustelun keinoja II. Kieli 10. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LABOV, WILLIAM 1972: *Language in the inner city: studies in the Black English vernacular*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- LONDEN, ANNE-MARIE 1993: *Svenska samtal i Helsingfors. Presentation av ett pågående projekt. – Veikko Muittari & Matti Rahkonen (toim.), Svenskan i Finland 2 s. 133–136. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet 9. Jyväskylä.*
- OCHS, ELINOR – SCHEGLOFF, EMANUEL A. – THOMPSON, SANDRA A. (toim.) 1996: *Interaction and grammar*. Cambridge University Press, Cambridge.

KESKUSTELUNANALYYSIN TOINEN AALTO

Suomalaisen keskustelun keinoja II. Toimittanut Auli Hakulinen. Kieli 10. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Helsinki 1996. 292 s. ISBN 951-45-7405-2.

Vuonna 1989 Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen sarjassa julkaistiin Auli Hakulisen toimittama *Suomalaisen keskustelun keinoja I*. Tuo kirja toi julkisuuteen suomen kielen laitoksen tuoreen arkipuhetta käsitelleen tutkimusohjelman ensimmäisiä tuloksia. Seitsemän vuoden kuluttua on ilmestynyt *Suomalaisen keskustelun keinoja II*.

Suomen kielen laitoksen keskustelun-
tutkimuksen kehitys näkyy selvästi, kun
vertaa seitsemän vuoden takaista julkaisua
ja nyt ilmestynyttä kirjaa. *Suomalaisen kes-*

kustelun keinoja I analysoi useimmissa artikkeleissa erityyppisten sanojen käyttötapoja keskustelussa (modaaliverbit, palauteilmaukset, vuoronalkuiset partikkelit ja konnektorit). *Suomalaisen keskustelun keinoja II* -kirjan tekijät sen sijaan lähtevät enemmän liikkeelle sosiaalisen interaktion kategorioista: kysymisestä, huumorista, kertomisesta, sosiaalisista normeista. Kielen ja vuorovaikutuksen suhteita tarkastellaan molemmissa kirjoissa, mutta lähtökoh-
tana olevat kysymykset on asetettu erilaisista näkökulmista.

▷